



## EKSTRAKORPORAL URUG'LANISH YORDAMIDA TUG'ILGAN BOLALARNING PSIXOLOGIK RIVOJLANISHI MUAMMOSINING METODOLOGIK ASOSLARI

Usmonova Xusnora Ergashovna

Toshkent tibbiyot akademiyasi akademik litseyi psixologi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7192488>

### ARTICLE INFO

Received: 01<sup>st</sup> October 2022

Accepted: 05<sup>th</sup> October 2022

Online: 13<sup>th</sup> October 2022

### KEY WORDS

Ekstrokorporal urug'lanish,  
bepushtlik, Intrasitoplazmik  
sperma in'ektsiyasi

### ABSTRACT

*Butun dunyoda bepusht oilalar soni ortib bormoqda. Ushbu muammoni hal qilish uchun yaqinda yaratilgan tibbiyotning alohida sohasi – reproduktologiya, ixtisoslashgan bepushtlikni davolash, buning uchun yordamchi vositadan foydalanish (YVF) kabi reproduktiv texnologiyalar yaratildi va buning yordamida odamlar ilgari farzandsilikdan qiynalgan ayollarga homilador bo'lish imkoniyati berildi. Bunday reproduktiv texnologiyalardan bittasi va eng samarali hioblangan usul bu ekstrokorporal urug'lantirish yani EKO hisoblanadi.*

Dolzarliligi. EKOning keng joriy etilishi bu usul bolalarning rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatmaydi degan kontseptsiyaga asoslanadi. Biroq, yangi texnologiyalarni amaliy qo'llashning boshidanoq mutaxassislar - shifokorlar, psixologlar, o'qituvchilar - bolalar salomatligi va rivojlanishi va ularni tekshirish zarurligini ta'kidlashdi.

EKOning bolalarning aqliy rivojlanishiga ta'sirini o'rganish, bizda bo'lgani kabi boshqa mamlakatlar va xorijda ham yetarli o'rganilmagan.

Ushbu sohadagi ishlar asosan bolalarning ushbu kontingentining jismoniy salomatligini o'rganish holati va ularga ta'sir etuvchi omillar aniqlash bilan bog'liq. Aksariyat hollarda bunday bolalar tabiiy ravishda tug'ilgan tengdoshlaridan farq qilmaydi, deb ta'kidlanadi.

Bazi holatlarda, EKO yordamida tug'ulgan bo'lgan bolalarda tug'ma kasalliklarga chalinish ehtimoli ko'p ekanligi, sog'lig'i va rivojlanish xususiyatlari yomon ekanligini isbotlovchi tadqiqotlarni ham uchratish mumkin.

Shunday qilib, EKO yordamida tug'ulgan bo'lgan bolalarning rivojlanishi hali yetarlicha o'rganilmagan.

Reproduktiv salomatlik buzilishi bo'lgan ayollarning psixologik xususiyatlari bilan bog'liq masalalarga ilmiy qiziqish juda yuqori bo'lishiga qaramay, ona va bolaning o'zaro bir-biriga ta'siri masalasi kamdan-kam hollarda ilmiy tadqiqot mavzusiga aylangan.

Ma'lumki, erta bolalik davrida bolaning aqliy rivojlanishi bevosita kattalarning g'amxo'rlik qilishi, ko'pincha ona bilan muloqot qilish sifatiga bog'liq.



Ko'p hollarda homiladorlik va tug'ishning og'ir kechishidagi qiyinchiliklar onaning bolaga bo'lgan munosabatiga ta'sir qilishi mumkin deb taxmin qilinadi. Shu nuqtai nazardan, EKO yordamida tug'ulgan bolalarning aqliy rivojlanishini o'rganish, bu ularning onalar bilan o'zaro munosabatlarini o'rganishni o'z ichiga oladi, amaliyot nuqtai nazaridan ham bayon etilgan masalalarni ilmiy tadqiq etish zarur va dolzarb sanaladi.

Maqsadi: EKO orqali tug'ulgan yosh bolalarning aqliy-psixologik rivojlanishini o'rganish, ulardagi psixologik muammolarni yechish metodologiyasini ishlab chiqish.

Tadqiqot usullari: Bolalarning aqliy rivojlanishini o'rganish- ularning aqliy rivojlanishini, ob'ektiv faoliyatini va onalar bilan o'zaro munosabatlarini baholashni o'z ichiga oladi, buning uchun quyidagi usullarlarni qo'llashimiz mumkin: videoyozuvdan foydalangan holda ishtirokchilarni kuzatish va video yozuvlarni keyingi tahlil qilish, so'rov, tibbiy kartalarni tahlil qilish. Quyida keltirilgan usullar yordamida test o'tkazish: "Hayotning birinchi yilidagi bolalarning neyropsik rivojlanishining diagnostikasi" (E.L. Frucht), 2-3 yoshli bolalar uchun "Aqliy rivojlanishning erta diagnostikasi" (E.A.

Strebeleva), "Bolalarning rivojlanishi diagnostikasi" (E.O. Smirnova va boshqalar), onalar va bolalar o'rtasidagi o'yinlarning o'zaro ta'sirini tahlil qilish (M.E. Lanzburg), "Bolalarni ota-onalarning baholashlari" proyektiv metodologiyasi (M.E. Lanzburg) kabi metodoliyalar orqali test o'tkazish.

Bepushtlik bo'yicha izlanishlar va yangi davolash usullari bilan shifokorlar Gippokrat davridan beri shug'ullanib kelishgan. Ammo 1978-yildagina ijobiy natija olingan.

Shundan buyon bepushtlikdan aziyat chekayotgan bemorlarga EKO davolash usuli taklif etilib kelinadi, buning natijasida minglab turmush qurgan juftliklar farzand ko'rish bahtiga sazovor bo'ldilar.

Bepushtlikni davolash muolajalari tibbiy muammosi bo'lgan oilalarda erkaklarga (misol uchun, spermaning sifatsizligi, sperma miqdori kamligi va hokazo) va / yoki ayolda (endometrioz, tuxumdonning zaxirasi kamligi, bachadon naychalari patologiyasi va boshqalar) bo'lgan juftliklar uchun ko'rsatma bo'lib hisoblanadi. Shuningdek bepushtligining sababi aniqlanmagan juftliklar uchun ham ko'rsatiladi.

|                          |        |  |
|--------------------------|--------|--|
| Bachadon urug'lantirish. | ichida | Spermaning tayyorlangan namunasini bachadon ichiga to'g'ridan to'g'ri kiritish. Ovulyatsiya davrida amalga oshiriladi. |
| An'anaviy EKO            |        | Urug'lantirish laboratoriya sharoitida amalga oshiriladi va tayyor bo'lgan embrion bachadonga ekiladi.                 |



|  |  |
|--|--|
| Intrasitoplazmik sperma in'eksziyasi (IKSI)                        | Mikroskop ostida mikromanipulyator yordamida alohida ajratib olingan sperma xujayrasini tuxum xujayrasiga to'g'ridan to'g'ri yuborish.<br>Bu holatda urug' xujayrasi miqdori kam bo'lganda yoki an'anaviy EKO ning samarasiz bo'lganida ijobiy natija olish imkoni ortadi. |
| Morfologik tabiiy spermaning intrasitoplazmik in'yeksiyasi. (IMSI) | IMSI – bu IKSI usulining yanada rivojlangan ko'rinishidir, unda urug' xujayrasi o'ta kuchli mikroskop yordamida tanlanadi va undan keyin tuxum hujayrasini urug'lantirish uchun ishlatiladi.   |

Bepushtlik ginekologiya va andrologiyaning dolzarb muammosidir. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) ta'rifiga ko'ra, agar tug'ish yoshidagi ayollarning kontratseptsiyasiz muntazam jinsiy aloqada bo'lishi sharti bilan homiladorlik 1 yil ichida sodir bo'lmasa, nikoh bepusht deb hisoblanadi. JSST ma'lumotlariga ko'ra butun dunyo bo'ylab, bepusht juftliklarning uchrash chastotasi 10-15% ni tashkil qiladi. Bepushtlikning umumiy qabul qilingan tasnifi mavjud emas, JSST ayollar uchun 22 ta, erkaklar uchun esa 16 ta omilni aniqlagan.

Yangi yordamchi reproduktiv texnologiyalar, xususan, ekstrokorporal urug'lantirish(EKO), bir tomondan, er-xotinlar uchun ota-onalik imkoniyatini ochsa, ikkinchi tomondan, ularga bir qator axloqiy, ijtimoiy va psixologik muammolarni keltirib chiqaradi. Bepushtlikni yengishning ushbu shakliga o'tgan oila bola va onada yuzaga kelishi mumkin bo'lgan turli somatik va ruhiy kasalliklar xavfi uchun javobgarlikni o'z zimmasiga olish kabi muammolarga duch keladi.

Buyuk Britaniyadagi bazi tadqiqotchilar EKO orqali tug'ilgan

bolalarda aqliy zaiflik xavfi biroz oshadi degan gipotezani ilgari surdilar. Olimlar bunday bolalarda autizm spektri buzilishlarini rivojlanish xavfi yuqori ekanligi haqida hech qanday dalil topmaganliklarini va aqliy zaiflik xavfi juda kichik ekanligini ta'kidladilar. EKO orqali hosil qilingan birinchi bolaning tug'ilishi 40 yil oldin sodir bo'lgan. Hozirgi vaqtda Qo'shma Shtatlarda barcha tug'ilishlarning 1,4% reproduktiv tibbiyot usullaridan foydalangandan keyin sodir bo'ladi, G'arbiy Evropada bu ko'rsatkich mamlakatga qarab 0,5-4,4% ni tashkil qiladi. 2022-yilda dunyoda ushbu texnologiya natijasida tug'ilgan bolalar soni 5 milliondan oshdi va mutaxassislar har yili bunday bolalar ko'payib borishini taxmin qilmoqda. Shu sababli, asta-sekin yangi tug'ilgan chaqaloqlar uchun ushbu protsedura xavfsizligini o'rganishga qaratilgan ishlar boshlanib ketdi.

Xulosa. Erta bolalik davrida bolaning ijtimoiy rivojlanishi asosan ona bilan o'zaro munosabatlar sifatiga bog'liq bo'lib, onaning ishtirokini hisobga olgan holda, ikkilamchi o'zaro ta'sirni optimallashtirish uchun maqsadli psixo-reabilitatsiya ishlari orqali samarali bo'lishi mumkin. [Lantsburg



М.Е.]. ЕКО орқали homilador va bolali boʻlgan oilalar uchun maxsus psixologik yordam dasturlarini va kontseptsiyasini ishlab chiqish orqali Ekstrokorporal usulda

tugʻulgan bolalarda uchraydigan psixologik muammolarni yechish metodologiyasini yaratish mumkin .

## References:

1. Савельева Г.М., Шалина Р.И., Курцер М.А. и др. Преждевременные роды как важнейшая проблема акушерства II Акуш. И гин. 2013. №8 (2). С.4-10.
2. Мельник Л.А., Иова А.С., Шугарева Л.М. Состояние здоровья детей, рожденных при помощи вспомогательных репродуктивных технологий. Педиатрия. 2017;96(1):110-116. [Mel'nik LA., Iova A.S., Suhareva L.M. Health of children born using assisted reproductive technologies. Pediatriya. 2017;96(1):110-116
3. Киншт Д.А., Соболева М.К., Айзикович И.В. Индуцированная беременность: антенатальный период и здоровье новорожденных (обзор литературы). Вестник уральской медицинской академической науки. 2015;54(3):65-72. [Kinst D.A., Soboleva M.K., Aizikovich I.V. Induced pregnancy: antenatal period and the health of the newborn (review of literature). Vestnik uralskoj akademicheskoy nauki. 2015;54(3):65-72.
4. Суманеева А.С., Мук Е.Ю., Макарова Ю.В. Состояние здоровья детей дошкольного возраста, рожденных путем экстракорпорального оплодотворения. Смоленский медицинский альманах. 2016;1:234-237. [Sumaneeva A.S., Muts E.Yu., Makarova Yu.V Health Sums of preschool children born by in vitro fertilization. Smolenskij meditsinskij al'manakh. 2016;1:234-237.